

OBR AZI

Milan Šega

To je bil čas, ko je bilo v naši hiši zelo veselo. Skoraj vsak večer smo imeli goste, nekateri med njimi so mi ostali še danes živo v spominu, nekaj pa jih menda že takrat sploh opazil nisem. Bilo mi je malo več kot dvanajst let in vso mojo pozornost sta privlačevali samo dve vrsti naših gostov: tisti, ki so bili glasni, ki so ves večer, kar so ga preživeli pri nas, prepevali, razgrajali in se smejali — teh je bilo dosti in vsi ti so ohranili v mojem spominu pravzaprav en sam obraz, rdeč od vina in smeha, obraz, ki je vzbujal v meni občudovanje in strah, o katerem sem ponoči sanjal in se zaradi njega ves preplašen nenadoma zbujal; v drugi vrsti so bili materini prijatelji, ki so mi bili všeč, pri njih sem rad posedal na kolenih in dovolil, da so se z rokami dotikali mojih lic, me božali po laseh in poljubovali — teh je bilo zelo malo in ti imajo v mojem spominu vsak svojo jasno in lepo podobo, nanje mislim z radostjo in hkrati z grenkobo, z njihovimi podobami so v mojem spominu povezana prva spoznanja in prva razočaranja.

Med vsemi temi obrazi pa je v meni najbolj živ in najlepši materin obraz. Takrat je bila še zelo mlada, tako mlada in nežna, z drobnim bledim obrazom in nenavadno velikimi, črnimi očmi, da sem se nekajkrat zbal zanjo v hrupni in pijani družbi in sem ponoči, ko je na pol prebujen nisem našel poleg sebe v postelji, vstajal in se bos, v spalni srajci splazil skozi dve temni sobi pred vrata v jedilnico in tam dolgo prisluškoval, da bi ujel njen glas. Včasih sem ves trepetajoč od mraza in tesnobe stal pred vrati, grizel rob rokava in pridušeno jokal. To je bil sladek, boleč in obtožujoč jok. Sladek, ker sem strastno in ljubosumno ljubil svojo mater; boleč, ker je bila — kot se mi je zdelo — strašno daleč od mene, med ljudmi, ki jih razen enega ali dveh nisem maral in ki so mi jo skoraj vsak večer ukradli medse, med vpitje, glasen smeh in meni nerazumljive šale; in obtožujoč, ker sem bil sam v veliki, samotni in mračni spalnici in ker mati te moje zapuščenosti ni videla.

Neke noči me je zbudilo šepetanje v sosedni sobi. Tik vrat v spalnico, kjer sem ležal, sem zaslišal materin glas, ki je nekomu prigovarjal, naj me ne budi, da sem zelo rahlega spanja in da se bom gotovo prestrašil, ko bom nepričakovano zagledal pred seboj v mračni sobi toliko tujih ljudi. Njen glas je bil proseč in nemočen, čutil sem, da se je že vdala in da so te njene besede le zadnji, nebogljen poizkus. Mati še ni utihnila, ko se je za vrati nekdo veselo in glasno zasmel. Bil je

to ženski smeh, nagel in sunkovit, smeh, ki je v tišini mlačne, brezvetrne poletne noči čudno in grozeče stresel negibno ozračje v spalnici — in ko sem ga začul, mi je bilo, da bi mu ušel in se pred njim skrnil. Vendar se nisem niti premaknil. Ležal sem, kot sem se zbudil, na hrbtu in z golima rokama na odeji. Nogi sta mi bili razkriti preko kolen.

Po smehu je šepetanje za trenutek prenehalo. V tem kratkem presledku je moje uho ujelo komaj slišno pregibanje vej drevesa, mlade breskve, ki je rasla ob zidu pod oknom; v parketu pod posteljo je počilo. Nato je v sosednji sobi spregovoril hripav moški glas:

»Daj, pokaži nam tega svojega fanta. Saj se ne bo zbudil.«

Pritrdila mu je ženska, ki se je malo prej zasmejala. »Ljubica moja, tak pristrčen fantek je. Daj, lepo te prosim, naj ga vidim v postelji spečega. Lahko odprem?«

Mama se ni več branila. Vrata so zaškripala in se na stežaj odprla, tolikanj hitro in z močjo, da je kljuka butnila ob omaro. Obstali so med vrati in zadrževali dih. Mame nisem videl. Razložil sem visoko, vitko in naprej sklonjeno žensko postavo, obstala je z dlanjo na komolcu od nje vidno manjšega in debelega moškega, usta so ji bila kakor v začudenju odprta; moški poleg nje se je smehljaj, v roki je držal ugaslo cigaro. Tega človeka nisem nikoli maral, čeprav mi je pogosto prinašal darila in me vabil s seboj v slaščičarno. V hiši so mu rekli gospod komisar, gospod policijski komisar, jaz pa sem vedel le to, da zapira ljudi in da hodi ob nedeljah streljat zajce — in ti so potem goli in rdeči viseli v naši shrambi.

Čez trenutek je ženska — spominjam se, bila je gledališka igralka — povescila roko in stopila za korak bliže. »Spi, ni se zdramil,« je rekla in se tudi ona nasmehnila. Bila je dva koraka od moje postelje in ko se je zganila, je vame dahnul njen parfum, prijetno sladek in topel. Ta vonj sem dobro poznal. Ta vonj me je privlačeval in hkrati odbijal. Kadar me je zvalila k sebi v krilo, me je po njem kmalu zbolela glava. Toda prav zaradi tega sladkega vonja sem sam silil k njej in ga v njenem naročju željno vdihaval vase. Zdaj me je gledala in njen obraz, ki sem ga videl skozi priprte trepalnice, je bil lep, v mraku sobe čisto bel in gladek; njene svetle, mirne in hladne oči so me ogledovale radovedno in smehljaje in ta smehljaj, ki se ji je počasi razlil po vsem obrazu in ji neprijetno zaokrožil močno pobarvane ustnice, ta smehljaj, parfum, ki me je vsega prepojil, in mlačen, suh in negiben zrak v sobi — vse to me je hipoma čudno in nerazumljivo prevzelo. Zatisnil sem oči, nato pa glasno in presunljivo zaklical:

»Mama, kje si, mama!«

Mati je naglo prihitela in mi stisnila glavo k prsim. »Nič ni,« je šepetala in me poljubljala na lase. »Oh, dragec, nič ni. Nič se ne boj. Saj si jih spoznal, kajne?« Nehote sem tiho zahlipal. Zdaj me je še tesneje objela. »Če želiš, ostanem pri tebi. Tu bom ostala, dokler ne zaspiš. Hočeš?«

V grlu me je stisnilo. Nenadoma me je obšla nekakšna jeza, hotel sem reči nekaj grdega, zlobnega, nekaj, kar bi mamó in vse v sobi razžalilo. »Ne,« sem hlastno dejal in se izmotal iz materinega objema. »Ne, kar pojdite nazaj. Sam bom spal. Pojdite nazaj. Nikogar nočem pri sebi.« Obmolknil sem, samo hip zatem — kot da je prav to tisto, kar jih bo najbolj zadelo — pa glasno in kljubovalno zinil: »Pokrij mi noge, mama! Nočem, da me gledate.«

Ko sem to rekel, sem se obrnil na bok in si potegnil odejo preko glave.

V moji zavesti je še neki spomin na srečanje z materinimi prijateljci. Nemara je bilo to le nekaj dni po dogodku v spalnici, prav gotovo pa je bilo to srečanje z njim v najožji zvezi, zakaj drugače ni bilo mogoče razumeti nenadejane materine odločitve, da me vzame nekega nedeljskega jutra s seboj in s svojimi prijatelji na izlet v okolico mesta. Tega ni dotlej še nikoli storila. Ti izleti v naravo, ki se jih nisem smel udeleževati, so bili zame največja muka. Moral sem ostati doma sam s služkinjo in prebiti ves dopoldan v kuhinji ali pa na ozkem in umazanem dvorišču, kjer nisem imel kaj početi; po kosilu, ki se mi je zdelo brez materine prisotnosti zanič, me je dekle odpeljala v park, kjer sem moral gledati in krmiti labode, popiti v zanikrnem bifeju skodelico grenke bele kave in nazadnje malo pred mrakom oditi domov. Mati se je z družbo vračala zelo pozno. Pripeljali so se z vozom, veliko, rumeno pobarvano kočijo, ki je bila last policijskega komisarja; komisar je sam kočijažil. Kočija me ni zanimala. Bila mi je preveč vsakdanja, da bi lahko vzbudila mojo radovednost. Navduševal pa sem se za konja, ki ga je na teh izletih jezdil eden izmed materinih prijateljev, mlad in visok oficir, ki je prihajal v našo hišo z zlatim odlikovanjem na prsih; vranje črn konj in bleščeče odlikovanje, oboje je pomenilo zame takrat in še dolgo potem največ, kar sem si mogel želeti, in morda je bilo prav to moje otroško hrepenenje vzrok, da sem več let, tja do svojega osemnajstega leta sanjal o tem, da bi odšel po maturi na vojaško akademijo. In ker je mati to mojo strast dobro poznala, mi je nekega nedeljskega sončnega jutra izjavila, da pojdem z njimi na izlet in da bom lahko vso pot jezdil konja.

Jezdil pravega, živega konja! Mislim, da mi je zdaj, po tolikih letih težko popisati srečo, ki sem jo takrat občutil. Zavedam pa se, da so bili to trenutki, ki jih dotlej in tudi kasneje nisem več doživel, vsaj ne spominjam se ničesar takega, kar bi me v tolikšni meri vzradostilo, kot so me vzradostile te materine besede in iz teh besed v moji domišljiji vzrasla predstava o ježi na vranje črnem konju — o dolgi, veseli in razburljivi ježi. Dogodek v spalnici je bil s tem pozabljen in če je bil to materin namen, potem je ta svoj namen tudi dosegla. Pozabljene so bile vse tegobe in nesreče, ki mi jih je prinašalo nočno veseljačenje materine družbe v naši hiši. Jezdil bom pravega, živega konja!

Toda prav ta prelep pozno poletni dan, ko sem prvič in zadnjič smel sesti na konja, mi je — kot v zasmeh moji veliki sreči — prinesel bridko in ponižujoče razočaranje. Skušal ga bom, to razočaranje, naslikati tako, kot je bilo v resnici in brez tiste jeze, ki sem jo občutil takrat, tistega dne v poletju, ko mi je bilo dvanajst let.

S Kozmo — tako je bilo ime mlademu oficirju — sva jezdila zelo naglo. Velika in nerodna kočija je zaostala daleč za nama. Sedel sem na sprednjem robu sedla, od veselja in nenavadnega ugodja, ki mi ga je povzročalo enakomerno gibanje konja, sem bil ves iz sebe. Ozka pot je tekla med travniki in njivami, najin konj je skoraj pri vsakem koraku splašil krdelo vran, ki so naju nato vrešče obletavale; vso to pot po ravnini sva prejezdila v lahнем drncu, ko pa se je svet začel dvigati, je konj prešel v počasen korak. Kmalu sva obstala.

»Počakala bova tu, da naju dohitijo,« je rekel moj sojahalec, skočil s konja in ko je tudi meni pomagal na tla, odpeljal žival do bližnjega drevesa in jo tam privezal k deblu. Ko se je vrnil, me je vprašal: »Kako se počutiš, dečko? Si se dobro pretresel?«

»Nič mi ni,« sem odvrnil. »Dobro se počutim.«

Moj odgovor ga ni prepričal. Ozrl se je name in na pol smehljaje, na pol zaskrbljeno zmajal z glavo. »Pa se res čisto dobro počutiš? Ko sem bil jaz prvič na konju, si kaj takega ne bi mogel reči. Tako me je bolelo, da sem komaj premikal noge, ko sem se znašel na zemlji. Ne bi rajši sedel v kočijo?«

Čeprav je bilo res, da sem se komaj držal na nogah in da se z roko nisem smel niti dotakniti mesta, kjer se mi je koža drgnila ob sedlo, nisem hotel sredi poti zapustiti konja in se tako strahopetno umakniti v kočijo. Že misel na to, da bi moral sesti v komisarjevo kočijo, mi je pognala kri v glavo. Skoraj užaljeno sem rekel:

»Ne, tja že ne grem. Nočem v kočijo.«

Do gostilne, kamor smo bili namenjeni, je bilo še pol ure ježe. Ta del poti je bil zame eno samo trpljenje. Toda tega nisem pokazal,

požiral sem solze in stiskal zobe, da ne bi zaječal od bolečine, ki sem jo z vsakim trenutkom teže prenašal. Ko sem razjahal, me je oficir prestregel v hipu, ko sem se hotel sesesti na tla. Dvignil me je in me še pred prihodom kočije odnesel za hišo na klop.

»Saj ne boste povedali, kaj mi je,« sem rekel. »Ne bi rad, da bi to vedeli.«

»Ne bom,« je odvrnil resno. »Lahko se zanesesh name.«

Ko se je kočija ustavila pred gostilno in sem zaslišal veselo in glasno vzklikanje, mi je malo odleglo. Vstal sem, se nekajkrat prestopil, nato pa počasi, s klecajočim korakom odšel k mizi sredi vrta, kamor je posedla materina družba. Videl sem jih pred seboj, kot bi jih gledal skozi motno steklo, vendar dovolj jasno, da sem razločil vsako podrobnost — komisar se je na stolu široko razkoračil, si razrahljal kravato in godrnjal, ker ni bilo na gostilniškem vrtu prave sence; igralka je pred pekočimi sončnimi žarki skrila obraz v ruto in preko njenega roba smehljaja zrla v komisarjevo rdeče in potno obličje; oficir še ni sedel, prižigal si je cigareto in si med prižiganjem ogledoval svoje dolge, tenke prste; od matere sem videl samo hrbet, njene dolge, črne in v soncu iskrece se lase z rahlimi prelivi rdeče barve, sedela je, kot bi bila zelo utrujena in kakor da ji je žal, ker se je znašla na tem gostilniškem vrtu in med ljudmi, ki so jo obkrožali. Prišel sem že tik do nje, ko se je naglo obrnila in me zagledala.

»Mislila sem,« je rekla in hlastno segla po moji roki, »da si mi že ušel.« Njen glas je zvenel odsotno in tuje. Začutil sem, da se z nečim muči. »Zdaj malo posedi, potem pa se greš lahko potepat. Poglej, koliko je tu prostora za tvoje potepanje!«

»Nikar ne sedaj k mami,« je nenadoma spregovorila igralka. Tudi ona je stegnila roko in me skušala potegniti k sebi. »Mama te ima tako vsak dan. To ne bi bilo prav, če te ne bi vsaj samo za trenutek prepuстила meni.« Njena roka se me je krčevito oklenila. »No, ljubček, pojdi sem!«

»Ne,« sem vzkliknil, »nikamor ne pojdem. Nikamor nočem. Tu že ne bom sedel.«

Materine oči so strmele mimo mene v gosto zelenje onstran nizke lesene vrtno ograje. »Kar pojdi,« je rekla in izpustila mojo roko; in ker se nato še nisem zganil, mi je rekla še enkrat, zdaj nepričakovano ostro in jezno: »Nikar se ne brani. Pojdi, če ti pravim!«

Ničesar nisem razumel. Nisem mogel razumeti nenadne materine jeze in čudnega bleska v njenem pogledu, ko se je ozrla name. Stal sem in se še vedno nisem premaknil, tudi če bi se hotel, bi se ne mogel, noge so mi bile težke in jezik v ustih se mi je prilepil na suho, vroče

nebo. Potem mi je bilo, kot da prihajajo besede, ki so jih govorili krog mene, od nekje daleč in kar sem jih slišal, so dobile v meni neki nenavaden, kričeč in votel prizvok, ki mi je boleče udarjal v ušesa.

Igralka me je z naglo kretnjo potegnila v naročje. V laseh sem začutil njeno toplo sapo. »Tako, vidiš,« je rekla. »Kaj ti ni tako bolj prijetno?«

Zaslišal sem komisarjev smeh in njegove besede, ko je dejal: »Komu pa ne bi bilo takole prijetno! Eh, punca, kdo bi si mislil, da si taka ... da bi rada vse po vrsti spravila v svoje naročje ...«

Materin glas, ki sem ga zdaj začul, je bil tako tih in oddaljen, da ga je moje uho komaj prestreglo. »Prosim vas, ne tu ...« je rekla. »Ne tu ... Ne govorite tega.«

»Prav, nehajmo s tem,« je spregovoril glas tik nad menoj. »Pustimo to govorjenje.« Mojega čela so se rahlo dotaknile ustnice. »Saj ne boš hud, če te poljubim? Poglej, čisto malo te bom ... tako.« Poljubila me je na oči in na usta.

»Za božjo voljo, če ga poljubiš ... Daj, poljubi ga vendar!«

»Hilda, prosim te, ne počenjaj tega,« je zašepetala mati; zašepetala je še tiše in še bolj neodločno kot poprej. »Tega res ne smeš ...«

»Eh, naj ga poljubi ...«

Komisarjev glas je zamrl v poljubu, ki mi je nenadoma zaprl dih, v dolgem, težkem poljubu, ki me je za trenutek zajel vase in me vsega zalil kot val kalne vode. Pod tem valom sem za trenutek kakor odrevenel. Potem sem v jezi in z močjo, ki ju do tedaj še nisem spoznal, dvignil roko in brez glasu začel bítí po obrazu nad seboj.